

Richard Adams Ruuhometsän kansa (1-2)

Tiia Puputti:

1. Eläinfantasioiden perinne

[2. Kuolema](#)

ELÄINFANTASIOIDEN PERINNE

Richard Adamsin *Watership Down* -teosta (1972 *Ruuhometsän kansa*, 1975) on kirjallisuuden-tutkimuksessa luonnehdittu milloin suurenmoiseksi tarinaksi luonnon ja ihmisen suhteesta sekä yksilön oikeuksista, milloin puolestaan antifeministiseksi propagandaksi ja misant-rooppiseksi moraalisaarnaksi.

Fantasiakirjallisuuden tutkimuksen anglosaksiseen koulukuntaan kuuluvan C. N. Manloven määritelmän mukaan:

“fantasia on fiktio, joka herättää ihmeellisyyden tunteen ja sisältää olennaisena ja palauttamattomana elementtinä yliluonnollisia tai mahdottomia maailmoja, olentoja tai objekteja, joiden kanssa tarinan kuolevaiset henkilöihahmot tai lukija ovat ainakin osin ystävällisissä suhteissa” (Sisättö 2003, 6).

Manloven määritelmä asettaa fantasiakirjallisuuden yhteisiksi nimittäjiksi yliluonnolliset tai mahdottomat elementit, jotka ovat teoksen kannalta keskeisiä eivätkä esimerkiksi yksinomaan allegorisiksi tarkoitettuja tai kokonaisuuden kannalta vähäpätöisiä. Lisäksi määritelmä pyrkii erottamaan fantasiakirjallisuuden sen sukulaisten genrestä, kauhu- ja tieteiskirjallisuudesta. Fantasiakirjallisuudessa yliluonnolliset elementit eivät saa olla yksinomaan uhkaavia, kun taas kauhukirjallisuudessa niiden tarkoitus on yleensä nimenomaan pelottaa lukijaa. Tieteiskirjallisuudesta Manlove erottaa fantasian sillä perusteella, että tieteiskirjallisuuden maailmat ovat hänen mukaansa aina jollain tavoin mahdollisia. (Sisättö 2003, 6.)

Watership Down on osa englantilaisen fantasiakirjallisuuden perinnettä. Fantasiakirjallisuuden juuret sinänsä ovat toki paljon kauempana, mutta englantilaisen fantasian alkutaival voidaan sijoittaa 1860-luvulle, jolloin julkaistiin esimerkiksi Lewis Carrollin *Alice's Adventures in Wonderland* (1865). Muita tämän 1930-luvulle kestäneen kultakauden edustajia olivat mm. George MacDonald, J. M. Barrie, Edith Nesbith ja Beatrix Potter. (Sisättö 2003, 9.) 1900-luvun puolivälissä fantasiakirjallisuuden perinnettä uudisti J. R. R. Tolkien, joka vaikiinnutti fantasiagenren nykyiseen olomuotoonsa (Sisättö 2003, 10).

Fantasiakirjallisuutta on perinteisesti ryhmitelty jaolla korkeaan ja matalaan fantasiaan. Korkea fantasia (*high fantasy*) tarkoittaa fantasiaa, jossa teoksen tapahtumat sijoittuvat kuvitteelliseen eli sekundaariseen maailmaan. Matala fantasia (*low fantasy*) sen sijaan kuvaa meidän maailmaamme sijoittuvia yliluonnollisia tapahtumia. (Bengtsson 2000, 15.) Kaikkein tyypillisimmillään fantasiatarina lienee avoimeen tai suljettuun sekundaariseen maa-

ilmaan sijoittuva herooinen seikkailukertomus, jossa teemana on hyvän ja pahan välinen taistelu ja jonka juoneen sisältyy jonkinlainen matkanteon elementti.

Bengtssonin mukaan tällaisen prototyypin fantasiakertomuksen juoni muodostuu kaavamaisimmillaan siten, että sankari, joka on tyypillisesti jollain lailla vähäpätöinen tai halveksittu, joutuu tahtomattaan mukaan eepiseen seikkailuun, jonka lopputulos määrää koko muun yhteisön kohtalon ja on siten makrokosmisesti merkittävä. Tällainen rakenne muistuttaa huomattavasti klassisten sankarimyyttien rakennetta. (Bengtsson 2000, 16.) Tätä myytteihin pohjautuvan fantasiatarinan kaavaa noudattaa kutakuinkin täsmälleen myös *Watership Down*.

Watership Down ei vaikuta kovinkaan tyypilliseltä fantasiakertomukselta. Yksinkertaisimmillaan se on tarina villikaniineista, joiden on kotiyhdyskuntaansa uhkaavan vaaran vuoksi lähdettävä etsimään uutta asuinpaikkaa. Matkalla kohdataan erilaisia vaaratilanteita, mutta oman nokkeluutensa ja hyvien yhteistyötaitojensa sekä erityisesti näkijäkaniini Fiverin kykyjen avulla kaniinit löytävät uuden kodin *Watership*-vuorelta. Tähän luvattuun maahan päästyään uroskaniineista koostuva seurue huomaa luonnollisesti tarvitsevansa uuteen kylään myös naaraita, joita lähdetään hakemaan toisesta, vihamieliseksi osoittautuvasta yhdyskunnasta. Tarina päättyy eepiseen hyvän ja pahan väliseen taisteluun, josta protagonistit tietenkin selviytyvät voittajina, mikä sankarimyytin kaavan mukaisesti johdattaa koko yhteisön uudistumiseen (Bengtsson 2000, 17).

Toisin sanoen *Watership Down* in ainoita varsinaisia fantastisia elementtejä ovat sen osittain realistiset, osittain antropomorfiset kaniini-protagonistit sekä Fiverin ennusnäyt. Teos on kuitenkin selkeästi fantastinen nimenomaan suhteessaan myytteihin. Fantasiakirjallisuudelle tyypillisen myyttikaavan noudattamisen lisäksi teos sisältää intertekstuaalisia viittauksia tiettyihin yksittäisiin myytteihin: teosta on verrattu esim. Vergiliuksen *Aeneis*-eepokseen (Anderson 1983, 133). Kuoleman käsittelyssään *Watership Down* puolestaan viittaa mm. myyttiin Orfeuksen matkasta Manalaan.

Eläinfantasia, faabeli ja antropomorfiset kaniinit

Watership Down kuuluu eläinfantasia alalajiin, joka eroaa eläinsaduista eli faabeleista esimerkiksi siinä, että toisin kuin faabeleissa tyypillisimmillään, eläinfantasiassa tarinan opettavaisuutta korostavat elementit eivät ole keskeisiä (Bengtsson 2000, 32). Eläinfantasiassa hahmot ovat aina jossain määrin antropomorfisia. Ihmismäisyyden aste kuitenkin vaihtelee: toisessa ääripäässä ovat täysin ihmismäiset eläinhahmot, jotka esimerkiksi saattavat pukeutua ihmisten vaatteisiin ja käydä koulua. Vastakohtana tälle ovat *Watership Downin* kaniinien kaltaiset eläinhahmot, jotka on pyritty kuvaamaan mahdollisimman realistisesti.

Adams luo *Watership Downissa* sekundäärisen maailman, jossa muutoin realistisesti luonnollisessa ympäristössään kuvatut kaniinit puhuvat ja ajattelevat ihmismäisellä tavalla. *Watership Downin* kaniinien antropomorfisuuden taso edustaa ideaalista tasapainoa: tarinan kaniinit eivät ole pelkkiä ihmisiä eläimen valepuvussa, mutta hahmoilla on silti tarpeeksi inhimillisiä ominaisuuksia, jotta niihin samaistuminen on mahdollista.

Toisin kuin tulisi ehkä helposti ajatelleeksi, ihmismäisten piirteiden runsaus ei useinkaan lisää eläinhahmojen fantastisuuden tuntua: liiallinen antropomorfismi saattaa päinvastoin vähentää eläinhahmojen viehätystä (Petzold 1987, 15). Yhtenä syynä tähän lienee se, että aivan kuten mitä tahansa kirjallisuutta luettaessa myös eläinfantasian lukija samaistuu lukemansa tarinan hahmoihin. Oma sivistyneisyyttään mielellään korostamaan pyrkivällä nykyihmisellä on kuitenkin pakonomainen tarve kieltää itsessä piilevät eläimelliseksi luokiteltavat piirteet – itsen peilaaminen fiktiivisten eläinhahmojen kautta on siis mahdollista vain silloin, kun eläinhahmot esitetään niin etäännytetysti, että vertailu tapahtuu tiedostamattomasti. Toisin sanoen uskallamme tarkastella itseämme eläinhahmoja peilikuvina käyttäen vain silloin, kun hahmot eivät muistuta liikaa todellisia itsejämme.

Watership Downin kaniinit ovat kuitenkin paljon enemmän kuin pelkkiä ihmisten peilikuvia. Käyttämällä realistisesti kuvattuja kaniiniahmoja ja sekoittamalla parittelukäyttäytymisen ja ruokailutottumusten kuvaukseen kaniinimytologian ja -kulttuurin kuvausta Adams saa aikaan omaperäisiä ja ilmaisuvoimaisia hahmoja, jotka toimivat tehokkaasti vertauskuvina sekä omasta todellisuudestamme että eläinmaailman todellisista kaniineista.

Fiktiivisiä eläinhahmoja tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että tarkastelu tapahtuu aina eläimellisyyden ja inhimillisyyden käsitteiden muodostaman dikotomian sisällä. Eläinhahmoja ei olisi reilua arvottaa ainoastaan sen kautta, missä määrin niiden tarkasteleminen hyödyttää ihmislukijaa. Yhtä ajattelematonta olisi kuitenkin myös kieltää se tosiseikka, että eläinfantasiaa lukeva ihminen tulkitsee teosta aina omasta, inhimillisestä näkökulmastaan käsin. Parhaimmillaan lukija pääsee eläinhahmojen kautta pohtimaan sitä, mikä oikeastaan on eläimellistä ja mikä inhimillistä. Periaatteessa tiedämme totutun ajattelun mukaisesti, että väkivallan käyttö konfliktitilanteessa on eläimellistä ja asioiden ratkominen puhumalla inhimillistä. Asioiden todellinen monimutkaisuus paljastuu, kun kumpikin toimintamalli liitetään fiktiivisiin kaniineihin, joille molemmat tavat ovat tilanteesta riippuen yhtä luontevia.

Kirjoituksen toisessa osassa tarkastelen kuolemaa *Watership Downissa*. Kuolema on siinä hyvinkin keskeinen elementti, joka saa teoksessa lukuisia erilaisia merkityksiä: toisaalta kuolema voi olla luonnollinen päätös pitkälle ja hyvälle elämälle, toisaalta se taas on jotain niin kauhistuttavaa, että jopa sen olemassaolon myöntäminen on sietämätöntä.

Syynä siihen, miksi kuoleman tematiikkaa ei ole *Watership Downin* yhteydessä juurikaan tutkittu, saattaa olla se, että kyseisen teeman sisältyminen teoksen maailmaan on varsin vaivihkaista ja ennen kaikkea luonnollista. Teoksen protagonistit, villikaniinit, eivät ole mitään lastenkirjallisuudesta lainattuja söpöjä pupujusseja vaan realistisesti kuvattuja villieläimiä. Luonnossa villikaniineilla on useita vihollisia, ja hiukan kärjistetysti voidaankin sanoa, että ne elävät alituisen kuolemanuhan alaisina. *Watership Downissa* tämä piirre yhdistyy teoksen antropomorfisiin kaniiniahmoihin, joiden on ihmismäisen ajattelukykynsä vuoksi mahdollista tiedostaa kuoleman läsnäolo ja suhtautua siihen jollakin tietyllä tavalla. Kuolema onkin näin ollen *Watership Downissa* lähes aina läsnä jo oletusarvoisesti: se on jatkuva uhka, mahdollisuus, joka saattaa millä hetkellä tahansa toteutua.

Jatkuu...